ARCHÍV

JÁN GALBAVÝ: *HEDŽRA ŠTÚROVA ANEB ORIGINÁLNY A AUTHENTICKY NÁSTIN LUDEVITA ŠTÚRA NA JEHO ÚTEKU R. 1848*

EVA KOWALSKÁ – KAROL KANTEK

KOWALSKÁ, Eva – KANTEK, Karol. Ján Galbavý: *Štúr's Hijra or Ľudovít Štúr's original, authentic Account of his Flight in 1848*. Historický časopis, 2019, 67, 4, pp. 713-734, Bratislava.
The account of Ľudovít Štúr's flight from Modra through Austria to Prague was known to history only from secondary sources. The contemporary authors: V. Pauliny-Tóth and J.M. Hurban drew on the memories of Ján Galbavý Catholic parish priest at Jablonové, who organized the crossing of the Austro – Hungarian frontier. However, they used only part of the author's record, and with some adjustments. The original symbolically named "Hijra" did not come to the attention of historians. The paper presents the full text of the source, which is accessible in the collections of the Literary Archive of the Slovak National Library.
Key words: Ľudovít Štúr. Ján Galbavý. 1848. National movement. Edition of a document.
DOI: https://doi.org/10.31577/histcaso.2019.67.4.6

Národovec, pedagóg, biblista, publicista a katolícky farár v záhorskej obci Jablonové Ján Galbavý pomenoval svoj rukopis, v ktorom opísal tri dni strávené s *Ludevítom Štúrom*, vodcom slovenského národného hnutia polovice 19. storočia, symbolicky hedžrou. Použil arabský termín vyjadrujúci Mohamedov odchod z Mekky do Mediny roku 622, ktorým si Mohamed nielen zachránil život, ale v histórii islamu znamenal aj počiatok nového dejinného obdobia.

Udalosti a reálie opísané Galbavým v *Hedžre Štúrovej* sú dostatočne známe a oceňované. Predstavujú nielen dôležitý informačný zdroj o Štúrovej činnosti v pohnutom roku 1848, ale vypovedajú tiež aj o nemalom osobnom hrdinstve Galbavého a v neposlednom rade sú aj zaujímavým dokladom dobovej podoby písanej slovenčiny.

Plný text Galbavého spomienok nebol dodnes publikovaný, hoci je všeobecne známy vďaka dvom sprostredkovaným zdrojom. Viliam Pauliny-Tóth z neho čerpal v roku 1870 vo svojom 4. časopiseckom zväzku próz *Besiedky*, do ktorých

zaradil črtu *Tri dni zo Štúrovho života*[1] a Jozef Miloslav Hurban spomienky využil v životopise Ľudovíta Štúra, ktorý publikoval v roku 1883 v obnovených *Slovenských pohľadoch*.[2] V oboch uvedených prípadoch však nešlo o úplnú edíciu Galbavého textu. Obaja autori sa síce detailne oboznámili s originálnym textom, ale vybrali si z neho iba tie časti, ktoré považovali za dôležité. Takisto viaceré reálie uvedené v pôvodnom texte mierne pozmenili, upravili alebo vynechali, určite preto, aby ich text vyhovoval dobovej tlačovej cenzúre, politickej situácii a zvyklostiam. Viliam Pauliny-Tóth upresnil svoju verziu Galbavého spomienok podtitulom *„Skutočná udalosť, vypravovaná dľa výpiskov z priateľovho denníka"*[3] a Jozef Miloslav Hurban uviedol v životopise Ľudovít Štúr nasledovnú informáciu: *„Galbavý skicu poznámok prepustil mi, z ktorej čerpal i Pauliny svoje zprávy v článku* Tri dni zo Štúrovho života*. Podotýkam len zprávy na beh jeho* [t. z. Štúrovho – E. K., K. K.] *života majúce."*[4]

Tieto fakty dostatočne ospravedlňujú u oboch uvedených autorov viaceré krátenia, úpravy a zmeny Galbavého textu. V. Pauliny-Tóth použil približne 70 % z pôvodného textu s mnohými úpravami a J. M. Hurban, podobne, ešte o niečo menej. Práve tento neúplný stav poznania Galbavého jedinečných spomienok na dramatický útek Ľudovíta Štúra za hranice Uhorska, čím si podľa Galbavého zachránil život, sa stal podnetom pre naše rozhodnutie zverejniť originálny text, ktorý mal naviac sám zaujímavý osud. Ak pred rokom 1870, resp. 1886 ho mali v rukách V. P. Tóth aj J. M. Hurban, tak do dnešných dní, ako zdanlivo stratený, unikal pozornosti literárnych historikov i Štúrových biografov – a to i napriek tomu, že originál sa nachádza v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine.[5] Len na osobu Jána Galbavého upozornil sprostredkovane Ján V. Ormis.[6] Po ňom ani ostatní bibliografi neuvádzajú Galbavého rukopis ako originálny prameň – buď vôbec,[7] alebo odkazujú na iné záznamy opisujúce Štúrov útek z Modry (avšak pred jablonovskou epizódou).[8]

1 PAULINY-TÓTH, Viliam. *Tri dni zo Štúrovho života. Besiedky*, zväzok IV. Skalica, 1870, s. 120-170.

2 HURBAN, Jozef Miloslav. Ľudovít Štúr. In *Slovenské Pohľady, časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku*, ročník III. Kniha tretia, IV. časť. Martin 1883, s. 576-586.

3 PAULINY-TÓTH, ref. 1, s. 154.

4 HURBAN, ref. 2, s. 579.

5 Do zbierok Múzea sa dostal v nezistenom čase, na s. 1 a 8 je opatrený pečiatkou a signatúrou SNK LA M 23 O 1, na stranách 2, 4, 6, 9, 11, 12 a 15 sú umiestnené odtlačky pečiatky Archívu Slovenského národného múzea v Turč. Sv. Martine a na poslednej strane aj poznámka Balík 13.

6 ORMIS, Ján V. *Bibliografia Ľudovíta Štúra*. Martin: Matica slovenská, 1958, s. 39, 49.

7 VONGREJ, Pavol. *Rukopisné fondy Literárneho archívu Matice slovenskej 17. Ľudovít Štúr (1815 – 1856)*. Martin: Matica slovenská, 1963.

8 MAŤOVČÍK, Augustín – ŠIMKOVÁ, Ľudmila. *Ľudovít Štúr. Biografické kalendárium a Per-*

Podobne je to aj v prípade biografií Ľ. Štúra – ani jeden z autorov neuvádza odkaz na Galbavého text ako autentický prameň.[9]

Detailný osud Galbavého rukopisu *Hedžra Štúrova* z roku 1848 nie je známy. S istotou možno o ňom povedať len to, že sa dostal do Archívu Slovenského Národného Múzea v Turčianskom Svätom Martine a v rámci viacerých transformácií a delimitácií tohto archívu sa dnes nachádza v martinskej Slovenskej národnej knižnici. Či ho pôvodne daroval do zbierok Matice slovenskej osobne sám autor, keďže patril k jej zakladajúcim členom a aktivistom, alebo ho venoval neskôr niekto iný Archívu SNM, sa zatiaľ nevie.

* * *

Pre zdôvodnenie nášho rozhodnutia zverejniť s odstupom desaťročí opätovne Galbavého spomienky v plnom rozsahu uvedieme aspoň jeden názorný príklad, ako s Galbavého textom narábali V. Pauliny-Tóth a J. M. Hurban. Použijeme jednu z chúlostivých informácií, týkajúcu sa revolučnej situácie v Uhorsku, ktorú Štúrovi do Jablonového priniesol Jurko Hodža a ktorú obaja neskorší interpreti, každý svojím spôsobom, pozmenili.

* Výskum k spracovaniu dokumentu bol realizovaný v rámci projektu APVV-15-0349 *Indivíduum a spoločnosť – ich vzájomná reflexia v historickom procese*.

PhDr. Eva Kowalská, DrSc.
Historický ústav SAV
P. O. Box 198, Klemensova 19, 814 99 Bratislava
e-mail: histkowa@savba.sk

Karol Kantek
e-mail: kantek@zoznam.sk

---

sonálna bibliografia. Martin: Slovenská národná knižnica, 2014, s. 56. ISBN 9788081490316. Najnovšia bio-bibliografia Ľ. Štúra registruje navyše len diela od r. 1965 do 2013: MAŤOVČÍK, Augustín. *Ľudovít Štúr. Kalendárium života a diela. 1815 – 1856*. Martin: Informačné centrum Námestovo, a. s.; Slovenská národná knižnica, 2014. ISBN 9788096891382.

9 Nie je to tak ani v prípade doteraz najobsiahlejšej biografie HUČKO, Ján. *Život a dielo Ľudovíta Štúra*. 2. vydanie Bratislava: Osveta 1988, a ani DEMMEL, József. *Ľudovít Štúr*. Bratislava: Kalligram, 2015. ISBN 9788081018794 s uvedeným dokumentom nepracoval.

Galbavého záznam:
„Mám Vám mezi jiním aj niečo radostného zdelit, že totižto v tíchto dnoch, doletela na Slovensko cestou súkromnou, tá spolahlivá správa, z dolného Uhorska, dla ktorej srbi, maju už hodne mnoho mužstva vo zbroji proti magyarom. Aže potrebuju ešte len asi tisíc mužov. Jak nahle tíchto zoberu, honem vtrhnú do krajni.“ – Tieto slová ktoré som ja sebe mnoho nevšímal, a za nevíznamné pokladajúc, lahostajne mimo seba pustil; jako hromový blesk účinkovali na Štúra. Následkom tej reči, padol tento na obe svoje kolená, zopial hore ruky, pozdvihol oči knebu, a zvolal hlasom silným povišenym: O! ďakujem tebe laskavý hospodine, na vysosti! – a po kratkej prestavke ešte dodal – „No počkajte magyari!“

Úprava V. Pauliny-Tótha:
„... ´ja som v Prešporku hodnoverne počul, že v Chorvatsku vec už vrie, a dosť skoro vo verejnú zpuru proti Košútovi vypukne; podobne i dolňozemskí Srbi chystajú sa vraj k rozhodnému boju, len ešte na dostatočnú zbraň čakajú!´
´A toby pravda bola?´ skríkne Štúr ako vo vytržení.
´To má byť čirá, čistá pravda!´ stvrdzoval Hodža.
´Ďakujem ti, laskavý Hospodine na vysosti!´ s nadšením zvolal Štúr a vrhnul sa na kolená. –“

Úprava J. M. Hurbana:
„Pod večer toho istého dňa prišiel Hodža. Galbavý ho doviedol k Štúrovi a bol svedkom velikého pohnutia duše Ľudovítovej. Hodža síce doniesol veci i niečo peňazí, ale len od brata; jeho vlastné peniaze redaktorské boly pristavené na pošte a zprávy Hodžom prinesené neboly síce k tomu, aby Štúra potešili.“

* * *

Pri prepise textu sme ponechali členenie textu do odstavcov aj pôvodný pravopis, len miestami sú pri priamej reči v zátvorkách doplnené chýbajúce úvodzovky, aby bolo jasné, ktorej postave deja patrí daný text. Všeobecne sme však úvodzovky do textu nevkladali, ak ich Galbavý neuviedol. Mená lokalít a geografických pomenovaní (napr. Malacky) sme uviedli veľkým písmenom, pretože v origináli bolo písanie miestami nejednotné; v poznámkach sme uviedli aj preklad niektorých v texte použitých (latinských) fráz.
Úvodnú (prvú) stranu dokumentu tvorí list s nadpisom, použitým v záhlaví edície, čísla strán sú pripísané sekundárne.

Hedžra Štúrova
aneb
Synoptický nástin Ludevíta Štúra na uteku

str. 2

Bolo to na jar osudného roku 1848 a sice dna 29. mája práve na svitání, kde celé takmer obyvatelstvo po domoch – v osade Jablonove – nevinímajúc ani domu fárského, nasledovne ani pisatela tíchto riadkov, hlubokom sne pohrúžené, ešte ležali; ked sa z nenadáca ozve s jakymsi hurtom, zvonec, pri dverách uličných, na stene vysjacý. Ozvena táto stala sa, s neobyčajnov važnostov, tak že ja, ačkolvek nasledkom toho len polozbudený zo sna, predca som hnedky v tej chvýli niečo mimoriadného túšil. A ked sa potažnuo zvonenie, jednak prudkom zámere viackrát jedno podruhom ozvalo, mimovolne som na posteli hlavu zdvihol, a ked nie inšie, prinajmenej súrnu potrebu, zaopatrenia ťažko nemocného, vo veci tej, som predpokladal. V tom čujem temné kroky služobnej domácej, po chodbe ku dverám uličným, vedúcej, a ochotnou odomknutie tíchže dverí. Pritom ale žiadneho rozhovoru nebolo pri dverách počut, jako sa to običajne stáva, ked k nemocnému volan bývam. Ovšem ale čujem neznáme kroky, a hned na to prudkuo zaklopanie na dvere mojej nočnej izby, ktoré bývajú voždy pravidelne zamknuté dokial hore nestanem. Všetko toto sa dialo proti poriadku a proti predpísanej kázni domácej. Z čoho som zavierau, že sa tu nejedná o nemocnom, ale docela jinej a mne dokonca neznamej záležitosti.

Schopím sa teda bez meškania hore a na opakovany klopot „no no hned“ odvetiac, vezmem nahle nočnú obuv na nohy, a nočný kabát prehodim na seba, bežím pilno, plný nejistoti a zvedavosti ku dverám, a otvoriac dvere, koho pred sebou vidím? Vidím Štúra, mne pochvalne známeho vytečníka slovenského, v celej jeho vysokej a vážnej podstate predomnou stát. Pre Boha človeče kde ste sa Vy teraz tu vzali!; to bolo všetko čo som v mojej prekvapenosti a ustrnutosti povedat v stave bol. „In fuga constitutus“[10] bola jeho kratka odpoved, viznávam, že v prvom tom okamžení slovám jeho som nerozumel. Lebo som vedel – mimochodom rečeno – čo sa vo svete koná. Vedel som že politicky prevrat už aj v Rakúsku dejstvovat počína * že Hydra odboja hen v Majlande, v Benátkach, vo Viedni, v Praze, v Krakove a j. jednotlive svoje hlavy už pozdvihla. A že aj v Uhorsku svoje skazonosné čelo zdvíhat počína, vedel som aj to z pramenov spolahlivých; že Štúr už v apríli úkladom Košutovym a jeho náhončích juratov vyhnut chcejúc Redakciu Novín,[11] a Prešporok nahle a potajmo zanechat, a von

10 (lat.) Som na úteku.

11 *Slovenskje národňje novini* (Slovenské národné noviny), prvé slovenské politické noviny. Vychádzali od 1. 8. 1845 do 9. 6. 1848 v Bratislave a Liptovskom Mikuláši s prílohou *Orol*

z krajini ochranu hladat, bol prinutený. Jakože sa to teda má rozumet – myslel som si – ked mi teraz praví: že je na uteku.

Preto som na jeho hore udané slová, ani neodvetil jinač, jak s tím citoslovom „Ach“. Než on vidiac moju vytrženost, povie: Hned Vám všetko porozprávam len stúpme skorej do nútra. A vejdúce do izby, píta sa ma: Zdáliž je tu umna bezpečný? O ano! – odpoviem na nato – Čo na mne záleží dozajista ste bezpečný. A jak na teraz veci stoja, móžete sa na mna spolahnut na každú prípadnost, jestli sa len nejaká mimoriadna udalost neprihodi, ktorú by odstránit nestálo v mojej moci; Ale dá pán Boh že sa to nestane. Ved Vy to zaslúžite aby som sa za Vás možno zaujal. Toby som veru jako krestan ani muojmu nepriatelovi odopret nesmel; tím viacej Vám ktorý máte právo

*Terrorismus už bol v uplnom kvete. A náruživosti začali už náležite učinkovat.

str. 3

na muoj súcit. Znám ja dobre že Vaša „maxima culpa“[12] je ta, že ste slovák, no ved aj ja som slovák jako Vy. Nato povedal Štúr: Budú ma jiste aj tu hladat moji vrahovia, na šetky strany rozpošlú obežníky aby sa ma zmocnili. A to len preto že žijem a zomieram za muoj opustený národ. Budte dobrej mysli, oni zle s Vama miena, ale šak viete, že človek mieni a Boh mení, pokračoval som ďalej, lebo som už na nom, jakúsi neodolatelnú úzkostlivost pobadal. Ja sa budem tešit, ked Vám budem móct dokázat skutkom, že ste sa vo mne nesklamal. Vážim si Vašú komne duvernost. Tim viacej že Vaša spravodlivá záležitost je aj moja. A ked má kdo padnut: Nech radšej tisíc zradnych Kajinov národných padne, jak jeden nevinný Abel.

Ostatne Vy ste ráz už tu.Treba nám byt na pozori, žijeme v dobe na ozaj smutnej, kde brater bratra, hotový je vydat na smrt a neprátelé človeka, do moci jeho. Preto nesmieme meškat. Každé okamzenie nám muože záhubu doniest. Teraz nam nepozostáva jiné, jak aby sme sa vzájemne poradili: Čo tu nachytre robiť? Medzi tím dovolte mi – reku – do muojho rúcha na chytro sa obliect – lebo som bol ešte v negližé. –

Nato vytiahá náš milý Štúr, z podkabata svojho, pištol dvojcievovú, a položi hu na stuol, a povie: vidím tam vonku na chodbe stát jedneho chlapa, či to snad není Richtár? Na tieto slová – mosím vyznat – som sa nemálo zarazil, lebo mi hned napadlo najnovšie nariadenie, verejnych Úradov, v ktorom sa Richtárom prísne nakláda: Každého neznameho v obci, najme v čiernom kabate, hnedky do pút dat, a služnovstvu odovzdat. – Jablonov v tej dobe patril do okresu stupavského, ktorého služny byval Bistrici – Nechcejúc však moje obavanie na javo

tatránski (Orol tatranský). Ľudovít Štúr bol ich hlavným redaktorom.

12 (lat.) Najväčšia vina.

dat, a odvetil som mu nasledovne: Nemyslim žeby to bol Richtár, lebo ten nemá tu nič čo robit, ale to bude najspieš muoj Kostolník, ktorý, v tom domnení: že sa na cestu vyberám prispiešil si, skrz zvonenia k službám Božím. Čo sa aj neskorej skutočne tak byti dokázalo. –

Lež som sa ja poobliekal, hovoril Štúr takto: „Ja teraz idem rovno z Modri. Jedon človek ktorého som v horách popadol, a požiadal aby ma k Vám zaviedol, vedie ma celú noc prez hory, – hla jaky som vraj domazany – Na to sa tážem ja: „Kdeže je – reku – ten človek čo Vás sem doviedol?(“) Odpovie On: Ten bude najspieš v celadnej izbe Vašej. Nato ja reknem: Dobre ten dostane niečo zajest, a hnedki sa mosi spátki odobrat, to nám opaternóst káže, aby sme pozornost ludu na seba neobratili; mosime byt obozretni. –

Než ale – pítam sa ho na chytro – Kedy a jako ste sa Vy, do Modri dostali? Bol som – odpovie on – v Liptovskej z jinima mnohými, mali sme tam poradu v záležitostách národnych. Tam sme sa ale zavčasu pod rukou dozvedeli: že Košút uzavrel, nás dat pochytat. A vystavil aj cenu na mna. Nasledkom toho rozešli sme sa, kde ktory na všetky strany. Ja som sa štastlive dostal, na vzdor mnohym úkladom, až do Modri k bratrovi Karolovi. –

Mezi tím o mojej prítomnosti v Modre, dostali vetor, neviem jako, Presporskí Jurati, ktorí vcera do Modri pribehli, a čakali len nočnú chvylu, aby ma dostali do svojej moci. Hej – skočil som mu do reči – tím Judášom išlo o tú zlorečenú mzdu tej judáskej nepravosti. – sotvi sa zamrklo – pokračuje Štúr dalej – dobehne potajomne jedna dobre prajúca mestanka ku mne, stima slovámi: („)Um Gottes willen Retten Sie Sich, Sie, Sie werden gesucht.“[13] Videl som teda že neni dobre, bez odkladu nahle uchytím širak, vyklúznul som, prez záhrady a širinú pres vinice k horám, k tamojšiemu Horárovi. Ostatnie už viete, povie mi. Teraz Vás prosím – poví dalej – ponevádž sú mi cesti v tomto kraji neznáme, aby ste mi pomohli prez hranicu von z krajni, do Rakús. Ja sa smrty sice nebojím, a hotový som položit svoj život bár-

str. 4

kedy v boji za muoj národ; ale z rukú surových vrahov nechcem potupnú smrt. Ej čože tu aj máte spomínat smrt! – povedam ja – Ved so smrtou len nemocným, ale mocným s neštastím zápasit sluší. Než ale o tom dost. Teraz sa máme starat o Vašú bezpečnost. – Ale jak? Čo? O tom sa mosime napred spoločne poradit.

Medzi tim mna už povinnost vola – hovorím ďalej – dnes povediem aj procesiu, lebo máme „prosbove dny“. Vy dotej doby lež sa ja navratim zostanete v tejto izbe ja sa dluho bavit nebudem. A potom si povieme čo máme počat (...)[14] S Bohom! Do videnia!

13 (nem.) Preboha, zachránte sa, hľadajú Vás.

14 Slovo prekryté pečiatkou.

Od jakživa som býval bedlivý, ba často až uskostlive starostlivý, o veci pod moju stranu zverené – najme ked sa to v priatelskej duvere stalo – vjacej lež o svoje vlastné. Jakože som teda nemal cítit uzkost v uplnom zmysle, teraz v tejto osudnej dobe, za muža tak výtečného, za tohto Hrdinu slovenského, a za svoj národ vela zasluženého jednotlivca? Ktory v nebezpečenstve postaveny svoj život, mojej ochrane v dúvere zveruje? Vyznávam že ma, takeho tohto silam mojím neprimeraného úkolu, naramne tlačili, a ducha muojho, na spuosob prutkého orkána rozvlnila; tak že som vstave nebol, ani uprostried obradov cirkevných, ktoré som práve konal, pobúrenú mysel moju utíšit, a jej návalom odolat. –Vuola moja bola ovšem čo skala pevná. Odhodlaný som bol úplne: že chcem, s pomocou Božou, aj so stratov vlastného života – keby na to došlo – Život tohto pre náš národ neocenitelného muža ratovat, zachovat. Posilneny súc tou pevnov vierov: „Že Boh dobrej a ušlechtilej vuoli, pomoc neodopre. – Ale spuosob, a súci prostriedok k prevedenú tejto dobrej vuole, vyvolit, – aby som budto neho, lebo seba alebo oboch do záhuby, neuvrhol – to je v terajšom položení neni lachko, pomyslel som si „Hic labor, hoc opus(“).[15] A predca jednat sa moselo, a to pílno bez meškania jednat!

Vezmúc teda v richlosti, všetky možné okolnosti a pády do povahy, utvoril som si vo svojom duchu jistý plán, ktory som aj Štúrovi, hned po mojom navrate bez odkladania zdelil.

Bratku drahý! – pravim k nemu – („) My nemáme ani jednej chvyle na stratenie. Poviem Vám však predbežne niečo, a žiadam počut na to aj Vašu mienku. Ja som si už v mladšom veku muojho skolského života, privlastnil a podnes v pamati zachoval, jisté Axioma, ktoré takto zní: „Dissimulatio ars est, inter in(n)ocentissimas una.“[16] Nám treba v našom kriticnom položení, tohto nevinného remesla, chopit sa. My sa mosíme simulírovat. Vy mosíte ešte aj Vaše vlastnuo prímenie utajit, a pod cudzym menom vystúpit. načo On povie: Mám – vraj – aj Pas na cudzie meno písaný.“ Nato ja dalej pokračujem: „náš hlavný ciel je: Vás prez hranicu štastlive prepravit“. Toto sa ale dla mojích combinacií, spolahlivejšie nestane, jako ked Vás ja osobne prez hranicu, mne jináč dobre znamu, sprevodim. Čiara hraničná je odtialto, dobré try hodiny cesti, zdialená. Ja Vás teda mosim, in propria mea persona,[17] prez hranicu previest, jestli sa s vytknutým cielom nemáme minut. –

Než ale to sa dnešný den stat nemóže, bez patrného nebezpečenstva; Lebo predovším na cestu potrebujeme priležitost,[18] s touto ale narobíme hluku v osa-

15 Správnejšie „Hoc opus, hic labor est“, citát z Vergília, Aeneas, VI, 126-129, v preklade voľne „toto je úloha, toto je úsilie“ – „toto treba urobiť“.

16 Podčiarknutie v origináli. V preklade: pretvárka je jedno z najnevinnejších umení.

17 V preklade: sám osobne.

18 Povoz.

de; ba jak snadno sa stane, že nás – skór než sa vóz na cestu vypraví – muožu prekvapit, tie krvožíznivé šelmy, ktoré Vás stopujú, alebo jejich circulare[19] dohonit. Ba vezmime žeby sa nam aj podarilo z domu vykluznut: dorazia tí dravci v našej nepritomnosti sem, dozvedia sa o všetkom, a nebude jím jiné treba jak dočakat muoj návrat, aby sa na mne vypomstvili, lebo budú jistí že jim mosím do pazurov dojit. –

Ba čo viac, ja Bohužial! ešte ani zajtra, z domu odijst nemuožem; Lebo práve tu mám písmo, zo strany uradníctva Patronátu; Kde ma požadujú za Obed na zajtrek,

str. 5

pre Comissiu stoličnú, v pravotnych záležitostiach do Jablonova prijit majúcu. Ktorá má zaležát: z hlavného služneho malackého, Komisára, Fiscala, a panského Uradnika. A tak mi nemožno odejit z domu skorej, až pozajtreky. Zatím budem móct porobit poriadky, aby sme naše predsavzetí, vo Stredu podujat mohli, pričom aj zostalo. –

Teraz ale je už svrchovaný čas našú nemilu ale nútnu úlohu započat. Teraz Vás zavediem do mojej pridomovej zahrady, ktorá je vysokym múrom kolom dokola otočená. Tam vykážem pre Vás jisté palladium, kde móžete byt bezpečný. O Vašej pritomnosti nebude vedet žiadon človek, vyjmúc mna. Ostatné nechajte Na Boha a na mna. –

Teraz vystúpime von k mojím domácim, pred tíma Vás ja budem zdržovat u mna, ale Vy sa budete silou mocou preč brat. To je preto aby som ja mal svedkov, na to Že ste odtialto odešly. – na ten pád keby som to potreboval – Teda horsa!

Vystupili sme teda von z izby, kde moja čeládka, a pritom aj niektoré cudzie osoby, spolu besedovali.

„Ale mohliby predsa – hovorím tu Štúrovi – aspon na obed u nás zostat! Ved už beztak neni daleko poludnie. Nato povie Štúr: „veru nemuožem, neni mi možno. Mosím sa do Prešpurka pilno ponáhlat, nesmiem vystat. Ale pohlíadnem ešte nachytro jejich zahradu.(“) – na to ja – No nech sa lúbi! tešilo by ma, keby sa jím tam dobre zalubilo. –

To bol prvy výjav dramatického dejstva „Hedžéry Štúrovej(“) na javišti Jablonovskom. Nato som zaviedol Štúra, do mojej domovej zahrady, a sprievodil som ho do Letohrádku stried zahrady, na jedno poschodie vystaveného. Tu budete mat – pravím – pohodlný, a bezpečný, uchylok pre Vás. A aby Vám tu nič potrebneho nescházalo o to sa postarám sám. – A jestliby Vám tu – čo ja sice neverim – nejaka nehoda hrozila, to Vám prileżitostne oznámit nezameškám. Na tú prípadnost moseli by ste, hen tema dvermi: budto do stodoli, alebo von do

19 (lat.) Povozy, koče.

pola, na čas ustúpit. Teda dovidenia! A ked ma ešte na odchode, o nejakú knižku na čitanie požiadal, zaslubil som mu to, zanedluho zaopatrit. –

S tím som sa navrátil samojediný, do muojho pribitku. Sotvi do nútra stúpim osloví ma muoj kostolník, nasledovne: Ale jejich milost! Neboli to ten pán, čo tu ráz na velkú noc, aj v kostole u nás boli? Ba áno, poviem mu nato. To boli ten istý pán, ale len na chvylku sa tu vo fáre pobavili. Práve tak, jako to v tom Evangelium stojí: „že maličko uzrete ma, a zas maličko a neuzrete ma“ povedali že maju pilno do Prešporka. No veď preto – povie on – lebo sa mi ony hned známy pozdávali. – Že som viac razov prez den, do zahrady zaskočil, a zakaždím aj známe Ergastulum[20] Štúrové nevinechal – to sa samo sebou rozumie – Ale to nenapadlo nikomu; lebo do zahrady viac rázi prez den behnut, byva moja každodenna običaj.

Poslednia moja návšteva, tohoto dna u Štúra v jeho Tusculanum[21] pretiahla sa, az do samého večera, pri ktorej Štúr mezi jinim aj toto ke mne prehovoril: „velebný pane, ja som naložil tomu človeku čo ma sem doviedol, aby oznámil – tak pod rukou – muojmu bratrovi v Modre: že by ma čo najspieš tu v Jablonove hladali; teda myslim že ked sa zatmie, niekdo ma tu navštivi z Modrí.(“) – Ah ked je tak – poviem ja nato – teda mosím jit do nútra. Aby sa nejaky omyl nestal. –

str. 6

Sotvi som von zo zahrady do dvora vystúpil, vidím jedného mladého človeka, visokej postavi, štihlého zrostu, ale mne celkom neznámeho, velmi ostíchave proti mne kráčat. Aha! Pomyslel som si, to bude on, lebo už ta jeho váhavost mi svedčila zrejme, že to bude ten tužobne očakavany posel z Modri.*

Ktorému aby som z rozpaku pomohol, oslovil som ho s tichým hlasom: „Priatelku Vy idjete zo Záhoria, či nie?(“) načo on prisvedčil, že ano. Načo zasa ja: „Vy hladate Štúra, pravda?(“) „veru toho hladám, odvetí on. No dobre – reknem ja – teraz podte spátky, so mnou do izby, zložite si tam Vaše veci, a potom Vás zavediem k nemu.

Bol to H. mladšý brater, jedného zo známych bohatierov a neohrozených Hrdinov národa slovenského.[22] Tešil som sa nad jeho príchodom, zvlášte z tej príčini, lebo som pevno dúfal: že jeho pritomnost, bude v stave rozohnat smutné mračna z mysle Štúrovej, a že sa zadumčivost ktorú tento dosial na javo dával** aspon načas, vyjasní; Ale na darmo som čakal, ani to neprospelo.

Vstupiac tehdy do znamej skrieše Štúrovej, pozatvárali sme za sebou dvere a okna. A po všestrannom uvítaní, zaujal každý svoje miesto, obá hostie na

20 (lat.) Žalár, väzenie.

21 Prenesene: v útočisku.

22 Juraj Hodža.

divane, a ja u okna na pohovke. Hned na to sa vyvinul tuhý rozhovor. Bolo tu zvedavosti, vypitovania! Každy žiadal spieš vyhovet svojej všetečnosti. Najme mladý ten príchodca, obsipany bol otázkami, tak že sotvi stačil na ne odpovedat. – mluvilo sa možno s najvadčov tuhostov. –

Ked mlady naš spravodajca obširne predložil: čo sa konalo v Modre po odchode Štúrovom, a banditskuo nakladania Košutovcov tamže, podrobnejšie opísal; ked dalej oznámil: že sa na ceste stavil aj v Prešporku, – jak mal vraj naložené – a tam sa dozvedel: že veru pozatimna Redakcia Nar. Novín – ktorá doteraz riadneho Redaktora Štúra zastavala, nemohúc pred zlobov odporníkov dalej obstát, celkom sa rozišla. –

Oznámil dalej: že vraj hen kdesi na horných stranách, nemylá jakási affaire sa udala mezi Katolíci a Evangelici. Na toto oznamenie Štúr velmi sa pohoršil. A celé jeho, do teraz na podiv tichvo držanie, zdálo sa byt, celkom jako elektrizované. –

„Keby som len – vraj – takéto žaloby nemosel nikdy počut: ved nám tu – vraj – neidie o vieru! – O! a už keby sa len aspon ubohý lud muoj, do teraz vo všetkom sklamany, všetkých ludských práv pozbaveny, nedal svojim doterajšým otročitelom a tyrannom, tímto falošnym prorokom v ruchu ovčím, timto vlkom hltavým, ešte aj vo viere omamit a sklamat. Tito neznabozí, ked dobrotu a utrpnost ludu slovenského k svojim

* Príchod tohto mladého vyslanca do Jablonova, bol až priliš obozretny a dobrodruhsky, málo chýbalo že ho do nejakej galiby nedoviedol. – čo sa vtej dobe velmi snadno dalo utržit – myslel totiž to tento náš mladík: – dla svojho domnenia ovšem dúsledne – že ked nepojde rovno ulicov pres osadu, mnohým divakom vihne, „menej očú menej vidí“ vzal teda cestu krížom prez humna – čo je tu velmi neobičajné – a išiel dvorom jedného suseda – naštastie hore spomenuteho muojho kostolníka – von na ulicu a potom do fári. – Kostelník tento hned na druhý den mi predložil zas novú otázku: „že vraj čo to bolo včera večer za človeka, ved on išol prez humná a prez náš dvor, už som ho chcel chytit, lebo som si pomyslel: čo ten tu hlada? To je zlý človek. Aj som dluho po nom pásol, ale ked som videl že idie do fári, nuž som sa uspokojíl.(“) – To bol student zo škol – ozvem sa ja – A to viete že taky žák rad sa pristavi tam kde sa muože obživit a prenocuvat. Šak on už reku – odešol skoro ráno prez hory. –

** A ktorú po celý čas svojho umna pobytia nezložil.

str. 7

neludským zámerom až do dneška nadužívali; ešte aj jeho vieru k svojim dabelským cielom vykoristit idú. – Hla! Oni sa staraju o vieru jinich, a samí jej nemaju. Bezbožníci! na piad neuhodia a chcú ránat hviezdy. – Zvoni bez srdca, komuže chcete zvonit? Biedari! vedia oni dobre, že sa tu nejedná o vieru, ale

o jejich vlastnú kožu. Vedia oni že ím navstáva boj, a to boj osudny, boj v ktorom lud dosial podmanený, nemá už viacej nič čo stratit, ovšem ale čo mu právom Božým a prirozeným patrí, získat. – Je to boj proti Hydre v bájkách národa našého, už davno zustavený. Oproti hydre mnohohlavej arístokratickej, ktorej skazonosné hlavy:

„Despotismus – výsady jednotlivcov – privilegia tried – nadvlada jednej národnosti a reči – dedične hodnosti a. j. čo všetko už aj viera Ježišova zatracuje – A ktore Bohužial! v ludu utisknutom tolké: Judastva – Pedantnost – chlebarstvo – netečnost – zbabelost – a hriesnu sebeckost, plodia. – No! vedia tí dobre: že ked sa slováci jednomyselne, bez rozdielu náboženstva; oproti tejto skazonosnej hydre spojá; nejedna zo spomenutých hidrohlav, mečom Božskej spravedlností, a prisnej Nemessi,[23] dolu zronená padne. – A hla odtialto mamenie ludu s vierov, odtial ten strach, a ten plač; teda nie plač za vieru, ale za jejich líškov podšitú kožu. – Neznabozi! chceli by boj pre nich tak rozhodný, preniest z pola politiki na pole viery. Ale da Boh, a genius národa: že sa im táto pekelná machinatia nevidarí. –

Po tejto dúraznej; a s neobičajnym ohnom prevedenej reči, zostali sme všeci jak ochablí bez slova hodnú chvilu, mlčat. Za tím ja, chopím sa slova a poviem:

„Pravdu máte Brat muoj drahý! A ja ktomu len jedno poznamenanie pripojit mosím; A to je: že Košút a jeho prepiati súdruhovia, všetky spomenuté hlavy toho draka mile radi obetuju, nech jim len jedna nažive zostane. A to je nadvláda: magyarskej národnosti a reči. Ale práve táto je slovákom nie menej záhubná jako ostatnie všetky; lebo ked tamtie, lud len telesne zožierali, táto mu aj duchovnov záhubov hrozí. – No dúfam v Boha silne – a táto nadej neklame – že ten divotvorny meč Bozskej spravedlnosti, ktory ste podotkli; skór neskór aj tejto nehode odzvoní:

„Lebo obveseli Pán svojích milovníkú,
Byť dluho trpeli zlosti ukrutníkú.(“)

Ten Pán ktory zahanbuje píchu a ukrivdeným dava svoju milost, uprimne vyznávam: že mi vždy na mysel prijde: tá bezočivá hrdost, a to násilnuo natiskanie, spomenutej reči a národnosti, kedy kolvek mi pred oči príndu tie slová žalmistu, ktoré doslovne takto zneju: „Vyplen pane, všetky usta falošne, a jazik hrdomluvny které ríkajú: jazik náš zvelebíme, usta naše sú odnás, i kdo je pánom našým?(“) – na čo nasleduje – „Pre biedu núzných a vzdichaní chudobných, včil povstanem, praví Pán, povstanem v bezpečnosti, dufanlive činit budem v nem. (“) zalm. 12.

Nato prevzal slovo pritomný mlady referent, a povie: „Mám Vám mezi jiním aj niečo radostného zdelit, že totižto v tíchto dnoch, doletela na Slovensko cestou

23 Grécka bohyňa pomsty.

súkromnou, tá spolahlivá správa, z dolného Uhorska, dla ktorej srbi, maju už hodne mnoho mužstva vo zbroji proti magyrom. A že potrebuju

str. 8
ešte len asi tisíc mužov. Jak nahle tíchto zoberu, honem vtrhnú do kraj(!)ni. –

Tieto slová ktoré som ja sebe mnoho nevšímal, a za nevíznamné pokladajúc, lahostajne mimo seba pustil; jako hromový blesk účinkovali na Štúra. Následkom tej reči, padol tento na obe svoje kolená, zopial hore ruky, pozdvihol oči knebu, a zvolal hlasom silným povišenym: O! ďakujem tebe laskavý hospodine, na vysosti! – a po kratkej prestavke ešte dodal – „No počkajte magyari!(“)

Táto nenadála, improvisovaná a mnou ani netíšená scéna, mna tak náramne dojala, že až k slzám som mal prácu, pohnutie muojho ducha uspokojit, a k výstrahe aspon tie slová hlasite predniest: „No len ticho bratia! len ticho! lebo teraz aj tieto steny maju svoje uši.(“) – Tento mimoriadny vyjav, dokial živ budem, z pamati nestratim.

Na to nasledovalo, hodne predlužené intermezzo, v tichosti a nemote prevedené. Ktorú nemotu – ponevadč čas ubiehal – pretrhol, mladý náš spravodajca, a pokračujúc vo svojich spravách, povie: „veru Vám – Štúrovi – ešte mosím aj jednu zlú novinu oznámit, ktorú sme nedavno pod rukov dostali: „že ste veru osobne opisaný po celej hranici, aj vo Viedni.“ Táto nemilá novina, nemálo mna bodla v mojom srdci; ale som to predca dissimuloval. Štúr nato nepovedal ani slova. Ja ale aby som dojem ktorý nás nemilo pojal, jak tak napravil, dal som sa celú vec modifikuvat a hovorím:

Ja pochybujem žeby to pravda bola, otom opísanú na hranicách. Ja v takýchto pádoch rád nasledujem zásadu „Pyrrha“ phylosopha. Ved sa teraz mnoho na prázno pohovorí. To hla nie inšie neni, jak smutné nasledkí „terrorismu“. Neverím, žeby si odpornici naši, tam na hore, pre takéto bočné zaležitosti, tolko práce a unovania naložili. Maju tí, vážnejšých a súrnejsych predmetov, za dost. – A potom – pravim dalej – buď jak buď, už som Vám poviedav: že ja znám dobre jako to na hranicách idie. A preto muožte byt bez starosti. Ja Vás o tom ubezpečujem: že to dobre bude. –

Ked sme si ešte jedno druhé vzajomne zdelili, a čas už bol tu, aby sme sa rozešli; urobili sme dnešnej porade, a našému triumviratu koniec.

Teraz sa rozejdeme kam ktorý, na svoje noclahy. A obratiac sa k Štúrovi poviem: Vy zostanete tu sám jediny, hen ten diván, je k Vašej disposicii, a ja Vam dodám ešte niečo, aby ste sa mali čím prikrit. Vy ale – obratiac sa k druhému – pojdete so mnou, dám Vám samému izbu. O Vás nemám žiadneho strachu. Vy ste pocestný, a jakožto takoví ste mojím hostom, punctum. A tak s Bohom. Odešli sme teda my poslední dvaja preč, a ja som zaviedol muojho pocestného,

do jeho extra quartieru, tu sa ubitujte – reku – po svojej vuoli, a pohodlne jako doma. – Načo on jako naradovaný a uspokojený, takto prehovoril:

„Ach! jako je to – vraj – dobre. Jakuo štastie prenho – rozumel pre Štúra – že na takého dobrého priatela natrafil. Keby Vás tu vel. pane nebolo, kam by sa bou podev? čoby z neho bolo?(“) Na to ja odvetim: „Keby mna nebolo Bratku! bolby druhý, snad lepšý odomna. Vždy má svet aj dobrých mezi sebov. Čiby už nemalo byt človeka na svete ktorý by topiacemu sa, ruku podal? ej tak zle nesmieme ešte o ludoch myslit; to by bola hanba pre celé človečenstvo, keby sa to mohlo onom dokázat. Jiste by tedy nebolo hodno človeku na svete byt. Ale Boh má, a vie vzbudit vzdicki aj dobrych ludy. – A potom čo viac, veď sme my Krestane, na to nesmieme nikdy zapomínat. A či krestan bez lásky bližneho može byt krestanom? Veru nie! A ktože mal lasku bližného? K tomu ktorý upadol mezi lotrov? Či nie samaritan ktorý sa zanho zaujal? Kto není takym samarítanom neni krestanom!!! Oj! pravdu má svatú pravdu,

str. 9

to známe a všedné porekadlo, ktoré takto zní: ´Daj mi Bože plačidruha, spevodruha sám si najdem.´ Zapamatajte si ho, Brat muoj! – Teraz ale idjem. Vy si pozatim povečerajte! za ráz som tu a poviem Vám čo mám ešte poviedat.“ –

Netrvalo to dluhú chvýlu, a navratiac sa spátky k nemu do izby, poviem: Vy Pojdete hned včas ráno odtialto preč. Poberiete sa od Štúra za včasu, ale budte opaterny. Ja Vám dám človeka ktorý Vás pres hory prevedie. – Dobre! Povie on nato: Ale veď ja mám prisno naložené, a mosím ta hore jistú správu doniest: Čo? A jako? sa sním – zo Štúrom – stalo, a poviedlo? – No v tejto veci spravime takto. – poviem ja po malom rozváženiu – Vy pojdete rovno do Modrí, a tam zostanete, až do soboti. – neská je pondelok – „Jestli do soboti žiadnej povesti odtialto nedostanete, budte jisti: že dobre stojá naše akcie; že naše podujatie štastlivo vypadlo. – Jestliby nás ale – čo nedaj Bože! – nejaka potkala nehoda; tedy nezameškám aj o to sa postarat: aby ste aj Vy o tom boli upovedomení.(“) „No vraj – povie On – veru aj tak bude dobre. (...)[24] dobrú noc!(“)

Prišol druhý den, a s ním aj druhé starosti a uzkosti.

Prvné miesto zaujimali úradné veci a povinnosti. Na to nasledovala porada so Štúrom v jeho obydlenej Besiedke. Kde som mu nasledujuci návrh predložil: „Jestliby reku, mojich dnešných hostov ktorých očakávam, napadla chut aj do zahrady vejít; bez toho myslím nebude, žeby aj tento Pavillon nenahliadli. Aby sme teda pri tom, nejako nezavadili, nebude od veci ked sa na ten pád, a na čas jejich tu bavenia sa; jinám von zo zahrady, a síce hen do tej stodoli, prestahujeme.(“) – Navrh tento bol ochotne a bez odporu prijaty, a hned aj prevedeny.

24 Slovo prekryté pečiatkou.

Zaviedol som ho teda do spomenutej Pajti. S tím návodom, a stou vystrahou: že sem nebude mat pristupu žjadon člověk, ja budem – reku – nosit klúč u seba. Než ale na ten pád, jestli by som niečo nemileho pobadav, náhle Vás o tom upozorním. A tedy by ste si otvorili túto zadnú bránu, a tadeto rovno prez pole, ktomu lesu, a potom do susedných Malacék. „Jaj tam nepuojdem, tam ma znaju!(“) – povie Štúr – Dobré! Teda severne bokem vedla Malaciek – pokračujem dalej – Potom vedla Gajar, na prievoz k Morave, tam Vás bez všetkej oštarí a otázky prevezu. – Ostatne táto výstraha, jak som už povedal, je len na ten pád, kedby niečo vybuchlo. Ale ja povedat muožem, že z toho nič nebude. Budte bez starosti! zatial

zdravstvujte! –

Tu mi bolo zas naponáhlo, postarat sa o knaza, ktoryby ma zajtryšý den zastupil a predpísané cirkevné obrady miesto mna vybavil; lebo som si pevno zaumienil: v nasledujucej noci, známu predsavzatú cestu so Štúrom podujat. – Písal som teda, tímto cielom, kaplánovi Kuchynskému na ten čas. Ant Pachmanovi.[25] Mne jako aj svojmu národu uprimne oddanému.

Nato sa priblížilo poludnie, a s nim aj hore spomenutí hostia, k obedu tiež sa dostavili. Prišol aj muoj sused, byvalý Farár Pernecký Kar. Otoczka komne na navštevu. Táto ctená spoločnost nebola pre mna velmo zajímavá; jedno za to: že bola z rúzných živlov, a nestejného zmyšlania

str. 10

zostavená. A zadruhé že v tej dobe v každej jakejkolvek spoločnosti, cítil sa člověk, jako na trny. A preto nechcem o nej podrobne pisat. Šak nič menej nemóžem hu celkom mlčaním pominut; lebo ona prišla, proti všetkému mojmu očakávaniu, do spojitosti: so znamou mojov záležitostov, jako dolu nižej nasleduje – z ohladu Štúra. –

Zasadli sme si teda jedonkaždý ku stolu. Conversacia bola ničmenej jako zaujímavá. Rozhovor bol velmi nutený, a na slová príliš skúpy. Tu mezi jiním, pánsky Fiskál – magyar hruby, alebo rovno rečeno hrubiansky – ktorý síce ani jinač nemal v običaji, svoje slová predbežne na váhu slušnosti položit, Aj tu, bez toho žeby mu bol k tomu niekto najmenšú príčinu zavdal – len tak do vetra vybuchol, tie známe magyarske slova: – zevraj – „Tót nem ember.“ Čo s tím mienil to neviem. Či snad zavdat „tón“ k rozhovoru, alebo zbudit u jinich odpor a protimluvu, to on snad ani sám nevedel. Na to som ale ja po krátkej prestavke, prevzal slovo, reknuce: A vedia Ony pán Fiskal, odkial táto povedačka pochadza? veru nevedia! No ja Jim poviem. – Tu som mu vyložil nasledujucu, u slovakov dobre znamu Anekdotu:

25 Anton Pachman, v roku 1848 kaplán v Kuchyni, od roku 1855 farár v Studienke. Patril k najmladšej generácii mladobernolákovcov.

Nuž vidia – reku – to bolo tak, to je vec historická a známa dobre: že magyari skorej než sa dostali z Asie do Europí boli lud nomadicky – kočovnicky – nevzdelaný, z ohladu viery lud pohanský, verili bozstvo „Taot“ snad – reku – od chinenskeho „Tao“ – rozum – jakožto bozstvo hospodárstva a premyslu. Ked potom od tureckych Chanov z Asie boli vyhnaní a do Europi sa prestehovali a pri čiernom morí sa zastavili, a ked aj odtade skrz Chazarov vytisknuti, do Pannonie sa utiahli; a ked na posledi až k hornej Pannonii – „Uhorskom“ nazvanej, a od slovákov obyvanej – sa zbližili: videli že slováci majú svoje stále bydliska, svoje domáce a polnie hospodárstvo, zvlášte ked videlí slovenského hospodára na poli orat: divili sa nad tim velmí, a rekli: „Hiszen ez Taot – Tót – nem ember“ – a tak teda Tót nem ember hanem Isten. Snad povedia: že prečo sa nepiše to slovo: Taot leš Tót? Aj ja poviem prečo sa nepiše slovo: Teureuk leš Török? – Na to povedal Komissar k Fiškalovi: („)videt, si tacuisset.“ –[26]

Po tejto episode nastúpilo zas úplné a trvanlivé ticho, každy hladel len pred seba. A čo som sa najviac čudoval, bolo to: že o tehdašých časových a dennych udalostách, a o politike vubec, po celý ten čas, žiadon ani len slova neprehovoríl. Až sa zas neskorej, jedon takovy, bez všeckých premislú improvisovany výrok na ráz ozve. Predseda totižto, hlavny služny – o ktorom platilo to: („)Qui sic astutam gestat sub pectore vulpem“[27] – tak neočekavano, jakby bol z duba spadol, a jako by sa bol chcel spoločnosti zavdačit, povie: „A už – vraj – toho vychirneho slováka toho Štúra obesili! práve som čítal v novinách, že ho v Štiavnici dopadli a obesili.(“) No! móže si každy lachko pomyslit, jako tento náhodov ustrojený vybuch na mna puosobil. Než ale žiadon s prítomnych, nan neodpovedal. Ale ani ja. Mlčal som opravdive jak s teplým kolačom. Hladel som pílno do taniera, a nebolby oči za svet hore zdvihol, lebo som sa bál: že mi volaki do myšlienky uvidí. Ovšem ale v nutri vo svojom duchu som nemlčal. No! mužete, si – poviem sam v sebe – tak vešat pre mna bár celý svet, jak ste Štúra obesili: vy lúté nestvorý! vy dravé krvožiznevé zverý! vy po ludskej koristi pachtiace Hyený! – Nó! či to nebol výjav opravdive romantický?

str. 11

Nezadluho celá spoločnost sa rozešla. A ja som bol rád: že spieš s mojim v stodole internovanym – ba už ak dla podlej správi, a prepiatej hlavy služného, obeseným vaznom a nevinným delinquentom, ke slovu prídem.

Po odchode jinich, nasledoval aj odchod muojho suseda perneckého farára, ktorého ked som prez zahradu, vedla znamej stodolí vyprevadíl, pospichal som honem k Štúrovi. Ktorý na mna, jak židie na svojho mesiaša, čakal. Hnedky

26 (lat.) Videl by, keby mlčal.

27 (lat.) Kto nosí pod srdcom túto ľstivú líšku.

ma oslovil: že koho ste to – vraj – teraz vyprevadali? Muojho suseda perneckého farára, bola moja odpoved. A čo je to vraj za človeka? jakého zmyšlania? Ja stísknúc pleciami poviem: „fele voda, fele víz.“ na čo on hodiac opovržene rukov, nepovedau nič. –

Teraz sme pospiechali, prejat známy náš Hrad residencialny v zahrade, a slávit vytaztvo že sme ho zas znovu bez všeckej prekážky opanovali. Nevistala ani hostina, lenže nebola k slavnosti primeraná, ale tak skrovná a tak kvapná, jako ta židovská, ked sa títo v strachu pred Faraoni egypskymi, na utek pobierali. –

Tu som ešte na chytro a jak mimochodom zdelil Štúrovi, moje pri dnešných hostoch nadobudnuté observacie, zvlášte smiešnu povest o jeho baječnom obesení. Načo on ani slova nestratil. –

Než ale viete čo – poviem seriosne – nám treba prejit na denny poriadok. Naša rozhodná doba sa blíži. Ja som už potrebné poriadky porobil. Muoj suplent na zajtrek bud kaplán z Kuchyne, ktorý sa ešte dnes sem dostaví, snad je už aj na ceste. Mám opatrenú aj príležitost pre nás; ktorá má naložené: na dvanastu hodinu o pulnoci – jakožto na hodinu, našému odchodu určenu – puncto[28] pred fáru sa dostavit. Ktorého uloha bude: mna do rána, na rakúsku stranu k železnici – kde reku mám súrnu prácu – odviest. Lebo nám treba, nočnú tmu k našému podujatiu, použit. Muoj Vozár nesmie o Vás nič vedet, až potom ked sa na ceste spolu zhladáme. Ale o tom potom. – Ostatne Vy budete považovaný za muojho Rechtora kdekolvek bude za potreby. A tak dozhladania! o polnoci! jestli dotial s Vami viac byt nemoct budem. –

Apropos! Kdeže máte Vaš Pas? nech ho vidím zdaliž sa hodí pre Vás? jestliby snad bolo treba napísal by som druhy. Tu je povedá, tento mi pisal muoj priatel H.[29] ešte v Liptove. Nó poviem pre nedostatok tlačeneho pasu, muože aj tento obstát. Len si ho držte na pohotove! –

Ked som sa do svojho prybytku navratil, našel som tam už hore pomenutého Kaplana. Ba čo viac, aj muoj vlastny a jediny brater, jako náhodov sa práve teraz ko mne na navštevu dostavil. Chodili sme všeci traja po zahrade, zhovarali sa, sem tam okolo znamej Filagórie prechádzali; ale žeby sa v nej niekdo živý pritomne nachadzal, to mojim kamaradom aní zdaleka nenapadlo. Lebo som si pevno pred seba vzal: tajomstvo toto žiadnomu neodhalit. Nie snad z nedúvery, ale radčej zo šetrnosty. Aby snad za príčinením mojim nestali sa spoluvinnicy nasledovne aj spoločnicy obety, a smutných nasledkov, ktoré by pre ních z tadial lachko boly nasledovat mohlí. Jestli sa má – pomyslel som si – požadovat ešte

28 (lat.) Presne.

29 Galbavý úmyselne neuviedol meno Štúrovho liptovského priateľa, preto ho nie je možné jednoznačne identifikovať. Mohol byť ním J. M. Hodža.

jaká obeta, tak poručeno Bohu! dost bude ked sa mna samého ten smutný lós dotkne! –

str. 12
Polnoc je tu. Voz stoji pred domom, ja vybehnem k nemu a poviem vozkovi: zaráz som tu, len chvilku pozhovej! A bežím rovno k Šturovi do jeho Residencie ktorého som už na cestu hotového našel. Teraz nič nemeškajte – povim k nemu – leš podte hned za mnou! A vyviedol som ho von do pola na chodník. Tímto chodníkom pojdete dolu, toho sa nespuštajte, on Vás dovedie na jednu cestu ale tu zanechajte až prindete timže chodnikom na dru(hu?) cestu, na tej zostanete; a kračajte poznenahla po nej dolu k lesu. Ja Vás budem za patámi s vozom nasledovat, šak nás beztoho zdaleka počujete; a ked Vás dohoníme, prihláste sa k nám jako pocestny, pod jiním menom. Teda mudro! Opaternosti nikdy nezbýva. –

Vyberúc sa z domu, jel som s vozom, rovno dolu cestou k lesu. A dohonili sme domnelého pocestného, už nedaleko samého lesa. On zostal mimo cesty stát, a zavolal na nás: „Postojte trochu prosím!(“) Z toho povstal nasledujúci Dialog mezi nami:
Ja: Kdo je to?
On: Ja som pocestny, idjem zo zahoria lubil by som sa dostat prez tento les do malaciek, ale neviem cestu.
Ja: Hía! Muoj mily, kdo tu neni dobre známý, ten aj vedne lachko poblúdi, nie to v noci.
On: A Ony prosím kam idu?
Ja: Ja idiem do Rakús na železnicu.
On: Veď aj ja by som ta lubev, či by ma nemohlí so sebou vziat? rád zaplatim.
Ja: Odkial sú Ony?
On: Ja idjem z Pezinka.
Ja: No ved ja v Pezinku ludy dobre znám. Kdože sú ony?
On: Ja som Ramus.
Ja: Ale snad Štefan Ramus?
On: Ano!
Ja: O servus teda! no vidia aniby som jich nebol poznal. Tak je to hla, potme jako v noci. No nech sa teda lúbi hore. Aspon nám bude veselšie.
Než mojému povoznikovi to nebolo jakosi po srstí. A preto ked sme do lesa vlezli prišli sme na dve cesty. Tu on postál s vozom a rekol: „Nuž ked ten pán na Malacky idú; teda touto cestou mosia jít – ukazal na pravo – šak táto cesta vedie do Malaciek. Na to ja poviem: Šak si čul, že aj Ony do Rakús na železnicu pospiechaju. A táto cesta je predci kratšá kade my pojdeme, nežli tá čo vedie prez Malacky. Či jim je to povúli pane Ramus? Tázal som sa. Načo on povie: Ó

ano na každy sposob, ved sú mne tu cesty všetky neznáme, aj pre mna to bude lepšie ked sa skorej na železnicu dostanem. Nato ja dúrazne zavolám: Nó, teda už len jed Jane!
Ešte sme chvylku potažné cesty, tak pre zábavu mezi sebov pretriasali a kritizovali, až sme nezadluho všeci na skrze umlkli. Každý sa utiahol, a utajil vo svojom vlastnom duchu, obierajúc sa v myšlienkách zanorený sam so sebou, k čomu hluboký dojem, denných udalosty, a nočná chvyla ne málo príspela. – Noc bola neobičajne krásna. Obloha jasná a miríadmí ligotavých hviezd obsipaná. Povetrie jako bez vzduchu a sily, ani lístkom na strome nehnulo. Vubec tichost nočná panovala kolom nás až k tesklivosti, nie jináč jak na nejakom pustom hrobitove. Ktoru pokojnost, len tupý a monotonicky hlukot voza, chvýlami dosti nepríjemno rušil. Tu i tu sa ozvali čierne Drozdy – Kose – v hustom lesi, svoje nočné, zdlúhavé, truchlozvučné žalmy, jak na nejakom pohrebnom sprievode, a jako z návodu prevadzajúce; sťaby nás a celu Božú prirodu, do temného sna, do tejto tuone smrty(?)

str. 13
ukolébat chceli. Slovom celé jezdenie naše stried tohoto hustého, prez jednu hodinu trvajúceho lesa, možno bolo považovat: za jednu hodínu presidlenia a pobytia našého, v osudnom mocnárstve, večnotruchlívej Melancholie. –

Vyjdúc z tmavého lesa prišli sme do osady „Štvrtek“[30] rečenej, a odtial sme spiechali čirým polem, tiahnúcým sa az k réke Morave, kadeačkolvek podobne všecko ticho a pusto bolo, predca, oná jistá rozmanitost predmetov, živejšie na nás učinkovat počínala, nežli dosial.

Ked sme dorazili do hraničnej Osady „Uhérskej Vsi“[31] z tejto strany Moravy ležiacej, už hodne svitat počinalo. Tu som kázal povoznému, s príležitostov, do hrubého hostinca zatrhnut. A naložil som mu aby tu kone opatril, nakrmil, atak dluho na mna čakal, až sa zo železnice spátky navrátim. A zatial aj sám, dla vuole aby tiež jedol a pil, ktorému ked ešte aj Štúr jedon dvaciatnik strieborný do ruky vtiskol, už bola duša namieste. Než ale snama to ešte nebolo tak, ale celkom naopak. My sme sa moseli k našému blížiacemu sa, tragickému vystupu, teprvá naležite pripravit. Zhodiac tehdy pocestne rucho nemeškali sme dluho, lebo den už sa richlo bližil, a zbyvalo nám k mostu, ešte aspon štvrt hodiny cesty. Ja teda v mojej knazskej rovnošate pripravený, a Štúr vo svojom civilnom ruchu jako muoj domnely Rechtor, vybrali sme sa: „Vo meno Bozie“ na našú osudnú cestu, piešky – lebo som dobre vedev: žeby nám vóz, v tomto páde bol na velkej závade.

30 Dnes Plavecký Štvrtok.
31 Dnes Záhorská Ves.

Na ceste poviem Štúrovi: „Bratku! tu má osud nad nami rozhodnut – Tu bude: „hic Rhodus hic salta.“[32] Tu prideme do ohna, ale neda Boh aby nám uškodil, jako tím mladencom v Babilóne neuškodil, ved sme aj my nevínní jako ti boli. –

Most – pokračujem dalej v reči – na ktory prídeme, vedie prez Moravu, je drevenný: a hodne dluhoky, Z tejto strany má mito uhorské s pribitkom mitného. Na strane rakúskej má míto nemecké a pomimo bydlisko mitného, má aj vädčú Budovu vystavenú pre úrad policajný, a pritom jedného lebo viac straznikov cisarských. – Do oboru tohoto personálu hraničiarskeho patrí: prehlad pasov, prehlad tovaru a jinich jak javnych tak tajnych zaležitostí policajnych a politickych. –

Na tejto strane nemáme žiadnej starosti ani povinnosti, ovšem ale na druhej. Ostatne, na každú otázku ktoráby sa nám tu poskitnut mohla, nechajte mna napred odpovedat a jednat. –

A tak idúce hradskov cestov, zhliadli sme pred nami vodu Moravu. O! pomyslel som si vo svojom duchu: Keby nám Boh len na chvylku poprial, toho divotvorneho pruta Mojžišového, jako by sa nám ten v tejto uskostlivej chvyli dobre hodil? *

Zbližili sme sa k samému mostu. Budovu mítného, v ktorej obyvatelé, zdali sa ešte nočný sen vyspávat, celkom sme pominulí, a stúpali sme dalej po moste. Tu zrázu čujeme za nami hlas volajúceho mitného: „warten Sie meine Herren! Wer sind Sie?(“)[33] Ja sa nato spátky ohliadnem, a odvetím: Ich bin der Pfarrer vom Apfelsbach! Načo mitný povie: Ja! der Herr Pfarrer von Apfelsbach, gehorsamer Diener! Wünsche glückliche Reise![34]

*Že Boh neni obmezený len na jedon prut; ale že jích má vo svojej moci nekonečny počet: o tom som sa nezadluho, skutočne presvedčil.

str. 14

Nato kráčame dalej po moste, a vidíme zdaleka na rakuskej strane: na lavo búdu pri ktorej sedel mitny a odebiral míto. Na pravo ale od severu bokem mosta u jednej nížine stojí budova pre úrad policajný asi našest krokov od mosta. Pred touto budovov, vešala šaty jedna mladá čisto oblečena ženská osoba. Oproti nej na moste stála stráž císarska, totižto jeden Gränzjäger[35] v uniforme a ozbrojeny, tiež suhaj (v) mladom veku, ten stál na moste a sice na operadlo mosta celkom povalený, a so zmienenov osobov jakomsí tajnom a velmi interesantnom roz-

32 (lat.) Tu je Rhodos, tu skáč, prenesene: tu ukáž, čo vieš.

33 (nem.) Počkajte, páni moji! Kto ste?

34 (nem.) Ja som farár z Jablonového. – Áno, pán farár z Jablonového. Úctivý služobník! Šťastnú cestu!

35 Pohraničník.

hovore úplne pohružený, nasledovne knám chrbtom obratený – ktorému sa cely svet, pomimo pred ním stojacej Víly, zdal byt naskrze lahostajným. – My zbadajúc toto náhodov improvisovane Randevú a milkovanie potažnych osobnosty: považovali sme to za udalost okolnostám našým prave prihodnú a primeranú; zaumienili sme si hu teda k našej výhode vykoristit – a jakoby aj nie? ved topiaci sa aj britvy chytaju. – Išli sme teda rovno na lavú stranu k sediacemu mitnemu, s tou otázkov: Was sein wir schuldig? Zwei Kreuzer meine Herrn![36] bola odpoved. Vyplatiac dva grajciare, išli sme svojov cestov, a bez všeckej prekážky a dalšých nasledkov, zatočiac sa bočnov cestov k železnici, sme sa stratili. – A hraničiar by bol prisahu zložil: že v tej chvyle žiadon živý duch, hranicu neprekročil. Jiste!

Teraz jako „re bene gesta“[37] srdečne sme si odechli. A ja som sa s potešením obratil k našému Ludevitovi, stima slovmi: Brat muoj! Ten Boh ktory zachranil Tobiaša pred rybov, ten nás zachránil pred úkladným timto hadom! – Či nie? čo Vy nato poviete? pítam sa ho – Načo on odpovedel: „No chvala pánu Bohu! tu je – vraj – už dobre, ale čo bude na železnici?! Dobre bude – reknem mu – otom budte jistý. Už je vytastvo naše. Tam sa o tieto veci nestaraju. Vy si tam zaplatíte Baletu,[38] a pojdete svojov cestov dalej – načo on povie: Mal som v umysle do Viedne odejt, ale už nepojdem. Vezmem si Baletu do Prahy. –

Na železnú dráhu dopadli sme pred časom ešte bola Kassa zatvorená. vešli sme teda zatial do Kaviarne. A ked sme sa so sniedaním odbavili, vyšli sme von ohliadnut a poprechodít sa. V tom jako spolu kráčame mezi drahov a budovámi, tu vidime od južnej strany, troch vysoko zrostlých pánov, rovno oproti nám kráčat, ktorým ked sme sa zbližili, jedon z ních, rozprestrel ruky proti Štúrovi – así tak jako ked niečím radostne prekvapení byváme – po spoločnom uvítaniu, začali sa tito dvaja potajmo mezi sebou zmluvat. Ja som sa obratil spátky. Než zanedluho nato, navratil sa Štúr komne, naradovany: „ved vraj už aj tlačený pas mám; muoj dobrý známy, Kandidat z Prešpurka mi ho prepustil, že šak ho on už beztak nepotrebuje. Blahodarím Vám – poviem ja – a ačkolvek by aj ten predošly bol dobrý býval, šak ničmenej tento bude ešte lepšý.(“)

Chvyla sa zas minula. A bár sme sa už všeličo jeden druhému na rozchodnú, povedali, zdúveruvali, odporúčali, ja som predca na stanici železničnej ešte porád meškal; ani som túto skorej neopustil, až ked som muojho „Clienta“ do Wagóna sprevodil, a Jemu ešte jedno – už v behu vlaku – na kivnutie ruky, poslednie Vale! na rozchodnú odvetíl. –

Zložiac túto, pre mna nemálo trápnú starost z hlavy, obratil som sa k muojmu domovu, a navratil som sa spátky odkial som bol vyšel, a sice

36 (nem.) Dva grajciare, páni!

37 (lat.) Vec dobre dopadla.

38 Cestovný lístok.

str. 15
s tak lachkým povedomim, jako keby som bol centový kamen zo srdca muojho zložil. K čomu nemálo dodala ešte aj tá radostná správa, ktorú som pri mojom navrate porozumel: že pokoj domáci – čoho som sa velmi obaval – pri mojej nepritomnosti, nijak zrušený nebol.

Tu som už veru nato, s uprimnov uznalostov a povdačnostou k Bohu, rozpomenul sa, na tie slová zalm 123. „Život náš, jako fták vytrhnutý je z osídel lovcov. „laqueus contritus est, et nos liberati sumus.“[39]

Ked som ešte hned nato, aj patričnych priatelov Štúrovych; o priaznivom a stastlívom vysledku, potažnej našej zaležitosty, za včasu upovedomil: slavil som, a po dnes na určity den slávim, moje srdečnuo: „Te Deum laudamus.“

Dane v Jablonove roku 1848 I. G. F. J. v. r.[40]

Galbavy farar
v Jablonove

39 Osídlo sa rozthlo a my sme slobodní. Žalm 124, 7. Galbavý uviedol nesprávne číslo žalmu.

40 Jan Galbavý, Farár Jablonovský vlastnou rukou.